GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף, מועד נבצרים תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).
משך הבחינה: משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.
לחלק א מוקצבת שעה אחת בלבד. אם סיימת להשיב על חלק א לפני הזמן המוקצב,
מסור למשגיח את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד וקבל ממנו את חלק ב של השאלון ומחברת חדשה.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח.
חלק א
א. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.
עליך לענות על שאלה אחת מפרק זה.
פרק ראשון – (1×34) – סך הכול 34 נקודות.
ב. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה.
הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
חלק ב
שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
א. משך הבחינה: שעתיים.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
בחר בשני פרקים, וענה על שאלה אחת מכל פרק שבחרת (2×33) – סך הכול 66 נקודות.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
נספח: לשאלה 2 (תצלומים 1–3).

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (34 נקודות)

שאלה 1

א. הסבר הטענה: החקיקה נתנה תוקף חוקי ומראית עין של לגיטימיות לצעדים האנטי־דמוקרטיים; אפשרה לשלטון לקדם את מטרותיו באופן מסודר ושיטתי; ריכזה את הסמכויות בידי היטלר (ביטול הפרדת הרשויות) ואפשרה לכפות את רצון השלטון על כל מנגנוני המדינה והחברה; שללה את חירויות הפרט וסילקה מוקדי כוח מתחרים (מפלגות, איגודים).
שתי דוגמאות: חוק ההסמכה (מרץ 1933) – הממשלה קיבלה סמכות לחוקק חוקים בלי הרייכסטאג, גם חוקים הנוגדים את החוקה, והרייכסטאג הפך לחותמת גומי; החוק נגד הקמת מפלגות חדשות (יולי 1933) – המפלגה הנאצית היא המפלגה החוקית היחידה, ובוטלו הריבוי הפוליטי והאפשרות להחליף את השלטון בבחירות. (אפשר גם: הצו להגנת העם והמדינה, חוק הפקידות, החוק לשיקום הרייך, איחוד משרות הנשיא והקנצלר, חוקי נירנברג.)
מקור מספר הלימוד בתחום החינוך: נאום היטלר ברייכנברג (דצמבר 1938) על מסלול חינוך הנוער בארגוני המפלגה מגיל 10 – החינוך משמש לשליטה באדם לאורך כל חייו, לעיצוב "אדם חדש" נאמן לפיהרר ולנטרול השפעת המשפחה והכנסייה – מאפיין מובהק של משטר טוטליטרי.

ב. הבדל: בפולין הצעדים נגד היהודים ננקטו מיד עם הכיבוש ובתוך זמן קצר, ומן ההתחלה כללו אלימות פיזית גלויה ופומבית (התעללות ברחובות, השפלה, חטיפה לעבודת כפייה, הרג); בגרמניה המדיניות הייתה הדרגתית ונמשכה כשש שנים – בתחילה תעמולה, חקיקה והדרה כלכלית, ורק בליל הבדולח (נובמבר 1938) אלימות מאורגנת ופומבית. (אפשר גם: סימון בסרט־זרוע מיד בפולין לעומת סימון בתעודות רק ב־1938; בפולין ללא הבחנה בין יהודים, בגרמניה הבחנה בתחילה בוותיקי מלחמה.)
סיבה: אווירת המלחמה וההבדל במטרות – בפולין הכבושה, עם שנחשב "נחות" שאין צורך לגייס את תמיכתו, ובמצב מלחמה, לא היה צורך להתחשב בדעת הקהל, ולכן הוסר כל רסן; בגרמניה שלפני המלחמה רצה המשטר לגייס את תמיכת הציבור ולא לעורר ביקורת בעולם, ולכן פעל בהדרגה. (אפשר גם: מספרם הגדול של יהודי פולין; מראם המסורתי שהתאים לדימוי התעמולתי.)

שאלה 2

א. מהלך: כיבוש פולין (ספטמבר 1939).
מטרה 1 – "מרחב מחיה" לגזע הארי: סיפוח מערב פולין לרייך, גירוש פולנים ויהודים ויישוב גרמנים במקומם.
מטרה 2 – מימוש תורת הגזע: הפולנים כעם סלבי "נחות" נועדו לשמש כוח עבודה לגזע הארי – חיסול האליטה וההנהגה, צמצום החינוך, עבודת כפייה; וניתוק היהודים מן החברה כ"גזע" שאין לו זכות קיום.
(אפשר גם: מבצע ברברוסה (יוני 1941) – מרחב מחיה במזרח, מאבק בבולשביזם, יצירת "הסדר החדש".)

ב. קידוש החיים: המאמץ להישאר בחיים ולשמור על צלם אנוש, על כבוד האדם ועל אורח החיים, למרות התנאים הבלתי אנושיים שכפו הנאצים על היהודים.
שתי דוגמאות מן התצלומים: תצלום 1 (גטו ורשה) – גבר ואישה עובדים במכונות תפירה בבית מלאכה, הגבר עונד סרט־זרוע: עבודה לפרנסה ולקיום חרף המצוקה הכלכלית; תצלום 3 (גטו לודז') – תעודת סיום של ליציאון בעברית לנערה יהודייה, חתומה בידי ראש היודנראט חיים רומקובסקי, שבתוכנית הלימודים המודפסת בה מקצועות כמו עברית, תנ"ך, דברי ימי ישראל: קיום מערכת חינוך מסודרת ויצירת עתיד לנוער.
(אפשר גם תצלום 2 – צוות רפואי בודק חולה: מערכת רפואה ובתי חולים בגטו.)
מקור מספר הלימוד: מקור מילולי, למשל מכתבי עמנואל רינגלבלום על העזרה העצמית והחיים התרבותיים בגטו ורשה – ועדי בתים, מטבחים ציבוריים, חינוך מחתרתי ותרבות כמאבק לשמירת החיים והאנושיות.

שאלה 3

א. הדילמה: מתי לפתוח במרד – מייד, בהתקוממות ספונטנית, או לדחות אותו למועד מאוחר יותר, אחרי השגת נשק ותכנון ("הבדלי גישות בנוגע למועד ההתקוממות ושיטות המאבק").
טיעון הצעירים (מרד מייד): דחייה למועד בלתי ידוע תביא לכך שהגרמנים ישלימו את הגירוש לפני שהארגון יהיה מוכן – "יעלה בידי [יצליחו] הגרמנים להשלים את מזימתם בלי שהארגון יהיה מוכן".
טיעון הבוגרים (דחייה): התקוממות ספונטנית לא תגרום נזק ולא תשאיר רושם, הגרמנים יחסלו אותה "בלא מאמצים", והלוחמים ייחשבו כ"אנשים שנורו במהלך הפינוי".
מטרת המרד בטיעון: לגרום נזק לגרמנים/נקמה ולהשאיר חותם היסטורי – בטיעון הבוגרים: התפרצות לא מתוכננת "תעבור ללא רישום ובלי שתגרום נזק לגרמנים".

ב. שני קשיים: (1) סכנת חיים למציל ולבני משפחתו – בפולין, למשל, נקבע עונש מוות למי שמסתיר יהודים, ויש לכך גם סכנת הלשנה מצד שכנים (הלשנות, איומים, סחטנות, ויחס עוין של הסביבה); (2) הקושי לדאוג לצרכים הבסיסיים של המוסתרים – מקום מסתור, מזון בתקופת מחסור וקיצוב, ביגוד וטיפול רפואי – על אף מצוקתם הכלכלית של המצילים עצמם.
מקור מספר הלימוד המדגים דפוס אחר – שיתוף פעולה: למשל מקור על המצוד הגדול בפריז ("וֶל ד'יב", 16–17 ביולי 1942), שבו שוטרים צרפתים בשירות משטר וישי עצרו כ־13,000 יהודים, ובהם אלפי ילדים, וריכזו אותם לקראת גירושם לאושוויץ. (אפשר גם: עמידה מן הצד/אדישות.)

חלק ב – פרק שני – לאומיות וציונות (33 נקודות)

שאלה 4

א. רוב התנועות הלאומיות צמחו במאה ה־19 בעקבות שילוב של התפתחויות רעיוניות, פוליטיות, חברתיות ותרבותיות ושל תמורות בתחבורה ובתקשורת שהתרחשו דווקא בתקופה זו.
גורם 1 – תחום פוליטי־רעיוני: רעיונות ההשכלה והמהפכה הצרפתית (ריבונות העם, "אומה" במקום נתיני מלך) וכיבושי נפוליאון שהפיצו אותם ועוררו התנגדות לאומית לכובש זר.
גורם 2 – תחום חברתי־כלכלי: המהפכה התעשייתית – מעבר המונים לעיר, התפרקות הקהילה המסורתית ותהליך החילון, שיצרו צורך בזהות ובשייכות חדשים; ובמקביל התפתחות התחבורה (רכבות), התקשורת והחינוך ההמוני שהפיצו את הרעיון הלאומי. (אפשר גם: התנועה הרומנטית בתחום התרבות.)

ב. דרך 1 – השפעה רעיונית: רעיון הלאומיות לימד את העמים לראות עצמם כאומה הזכאית לעצמאות, והשפיע גם על המשכילים היהודים לראות ביהודים עם הזכאי לעתיד לאומי – "רעיון הלאומיות לא היה יכול לעבור על היהודים המשכילים בלי להשאיר עקבות [סימנים] גם בהם", "לחזור ולראות את היהודים כעם מיוחד ולדרוש לעצמם עתיד כשאר העמים".
דרך 2 – דחייה והדרה: התנועות הלאומיות הדגישו את השונות של היהודים וראו בהם זרים, דחו את ניסיונות ההשתלבות שלהם, ולכן חיפשו יהודים רבים פתרון בתנועה לאומית משלהם – "עמדת העמים, שפלטו את היהודים מקרבם בתור יסוד זר".
גורם נוסף: גל הפרעות ("סופות בנגב") ברוסיה ב־1881–1882 והחקיקה האנטישמית ("חוקי מאי" 1882), שהבהירו שהשתלבות אינה פתרון והביאו לעלייה ולהקמת "חיבת ציון".

שאלה 5

א. שני שינויים במפה המדינית: (1) התפרקות השליטה העות'מאנית בבלקן והקמת מדינות לאום חדשות (סרביה, רומניה ומונטנגרו – עצמאות בקונגרס ברלין 1878; בולגריה – עצמאות 1908); (2) התפרקות האימפריה האוסטרו־הונגרית בסוף מלחמת העולם הראשונה (1918) והקמת מדינות לאום חדשות – צ'כוסלובקיה, פולין (שבה לקום), ממלכת הסרבים, הקרואטים והסלובנים (לימים יוגוסלביה), אוסטריה והונגריה. (אפשר גם: איחוד איטליה (1861–1870), איחוד גרמניה (1871), הקמת יוון.)
שינוי בחברה: מסגרת זהות חדשה – הזהות הלאומית קודמה מעל הזהות המעמדית, הדתית או האזורית, באמצעות מערכות חינוך ציבוריות, שפה לאומית אחידה, צבא חובה וסמלים לאומיים. (אפשר גם: מסגרות חברתיות חדשות כמו אגודות ותנועות נוער לאומיות; פילוג ודחיית מיעוטים לאומיים.)

ב. ביטחון: הקמת ארגון "בר־גיורא" (1907) וארגון "השומר" (1909) – שמירה עברית על המושבות במקום שומרים ערבים וצ'רקסים. תרומה: הנחלת הרעיון שההגנה היהודית היא משימה לאומית ושיהודים מגינים על עצמם; שינוי דימוי היהודי הגלותי; אבטחת היישובים והרחבת ההתיישבות.
תרבות וחינוך: הקמת מערכת חינוך עברית־ציונית – בתי ספר עבריים (כמו בראשון לציון), הגימנסיה העברית "הרצליה" (1905), הסתדרות המורים (1903), "מלחמת השפות" (1913) – והחייאת השפה העברית. תרומה: יסודות לחינוך עברי לאומי; העברית הפכה לשפה המדוברת של היישוב ולשפה המלכדת את העם; גיבוש היישוב סביב שפה ותרבות לאומית.

שאלה 6

א. התנועה הלאומית האיטלקית.
גורם מסייע 1: המדיניות של קאבור, ראש ממשלת פיימונטה (סרדיניה), שגייס את תמיכת נפוליאון השלישי (ברית 1858, מלחמת 1859) לסילוק האוסטרים מצפון איטליה – כוחה של פיימונטה כמדינה מאורגנת שהובילה את האיחוד.
גורם מסייע 2: הכריזמה של גריבלדי ומסע "האלף" (1860) שכבש את סיציליה ונאפולי והעבירן לממלכה; (אפשר גם: הגותו של מאצ'יני).
גורם מעכב: אוסטריה, ששלטה בצפון איטליה (לומברדיה, ונציה) והתנגדה לאיחוד; (אפשר גם: האפיפיור ומדינת הכנסייה, והפילוג בין הצפון לדרום).

ב. גורם מסייע: תמיכת הברון אדמונד דה רוטשילד ("הנדיב הידוע") – כספים להצלת המושבות מהתמוטטות, רכישת קרקעות, תשתיות ומומחים חקלאיים. (אפשר גם: פעילות המשרד הארץ־ישראלי; ארגון "השומר"; תמיכת מפלגות הפועלים.)
גורם מעכב: מדיניות השלטונות העות'מאניים, שהגבילו את עליית היהודים ואת רכישת הקרקעות. (אפשר גם: מחסור במשאבים כספיים; חוסר ידע בחקלאות; תנאי אקלים ומחלות כמו קדחת; בעיות ביטחון.)

ג. דרך: פעילות מדינית־דיפלומטית – מגעים עם שליטים ומעצמות (הקיסר הגרמני וילהלם השני, 1898; הסולטן העות'מאני עבדול חמיד השני, 1901; ממשלת בריטניה – אל־עריש ואוגנדה) כדי לזכות בצ'רטר – הכרה מדינית ובטוחה בזכות היהודים להתיישב בארץ־ישראל. (אפשר גם: ייסוד הקונגרס הציוני וההסתדרות הציונית; פרסום "מדינת היהודים".)
גורם מעכב: התלות בהסכמת המעצמות – הסולטן סירב להעניק צ'רטר, והקיסר הגרמני חזר בו מתמיכתו; להרצל לא היו עוצמה מדינית, צבאית או כספית לשכנעם. (אפשר גם: היעדר מימון; ביקורת מבית – "משבר אוגנדה".)

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 7

א. הסיכון: הכרזה על מדינה תביא לפלישת הצבאות הסדירים של מדינות ערב השכנות, והמדינה החדשה עלולה שלא לעמוד במתקפה המשולבת בשל יתרונם המשמעותי בכוח אדם, בנשק ובציוד. שתי דוגמאות: (1) יתרון בנשק ובציוד, וליישוב אין משוריינים – "הכוחות הסדירים של הארצות השכנות ברגע זה עם ציודם ונשקם - יש להם יתרון", "אנחנו חסרים את הנשק הזה והמשוריינים הללו"; (2) יתרון אווירי מוחלט – "כי כוחות האוויר שלנו אינם" (חלופה: עדיפות מספרית/הערכה כוללת – "היתרון שלהם גדול, אם כל הכת הזאת [הכוחות הערביים] תבוא ותילחם בנו"). שני שיקולים להכרזה: (1) הצורך למלא את החלל השלטוני שייווצר עם סיום המנדט הבריטי ב־15 במאי 1948, והחשש שדחייה תחמיץ הזדמנות היסטורית (בבחינת עכשיו או לעולם לא); (2) מדינה ריבונית תוכל לפתוח את שערי הארץ לעלייה ולהטיל גיוס חובה, ובכך להגדיל את הכוח הלוחם (חלופות: מוכנות היישוב – מוסדות, כוח צבאי, משק; פלישה למדינה ריבונית תקל על גיוס דעת הקהל העולמית; מדינה תוכל לגבות מסים ולרכוש נשק).

ב. אירוע מתאים מן התקופה השלישית (מפלישת צבאות ערב ב־15 במאי 1948 עד ההפוגה הראשונה ב־11 ביוני 1948) או הרביעית (מן ההפוגה הראשונה ב־11 ביוני 1948 ועד סוף המלחמה בתחילת 1949), וקישורו לאחת העמדות. לדוגמה: עצירת הצבא המצרי באזור גשר עד הלום ליד אשדוד (סוף מאי – תחילת יוני 1948), בסיוע המטוסים הראשונים שהגיעו בינתיים – מבסס את עמדת התומכים בהכרזה: אף שהסיכון היה ממשי, היישוב עמד בפלישה, והמדינה הריבונית יכלה לקלוט נשק ולגייס כוחות. לחלופין: נפילת הרובע היהודי בעיר העתיקה (28 במאי 1948) והקרבות הכושלים והקשים בלטרון – מבססים את עמדת המתנגדים: הסיכון שתיאר ידין התממש והמחיר היה כבד.

שאלה 8

א. סיבות לאיחוד (תנועת המרי העברי, אוקטובר 1945): (1) תגובה על מדיניות בריטניה לאחר המלחמה – ממשלת הלייבור המשיכה את מדיניות הספר הלבן והגבלת העלייה (הכרזת בווין); (2) ההכרה שרק פעולה משותפת ומתואמת של כל המחתרות (ההגנה, האצ"ל והלח"י) תאפשר פעולות רחבות היקף ובעוצמה גדולה שישפיעו על הבריטים ועל דעת הקהל העולמית. מדוע קצר: מתח מתמיד בין שלושת הארגונים, שראו כל אחד באופן שונה את הדרך להשגת המטרה; בעקבות "השבת השחורה" (29 ביוני 1946) הגיעה הנהגת היישוב למסקנה שהמאבק המשותף לא שינה את המדיניות הבריטית ועלול לסכן את המפעל הציוני, וחזרה ל"מאבק מצומצם" ולניתוק הקשר עם האצ"ל והלח"י; פיצוץ מלון המלך דוד (22 ביולי 1946) העמיק את הקרע ואת חוסר האמון.

ב. ההגנה: "מאבק מצומצם" – להיאבק בזירה המדינית הבינלאומית ולהמשיך בעלייה (ההעפלה) ובהתיישבות, אך לא לפגוע ישירות בבריטים ובמתקנים הצבאיים שלהם. נימוקים: מדינה תוקם רק בפעולה מתואמת בהנחיית מוסדות התנועה הציונית; הקמתה מותנית בעלייה ובהתיישבות; פגיעה בבריטים תפגע באופי המוסרי של המאבק ובתמיכה במפעל הציוני ועלולה לגרור תגובה קשה ועימות ישיר. דוגמה: פרשת "אקסודוס" (1947) / הקמת 11 הנקודות בנגב (אוקטובר 1946). האצ"ל והלח"י: "מאבק רצוף" בכל הדרכים, כולל פגיעה ישירה בחיילים, באנשי מנהל, במתקנים צבאיים ובמוסדות. נימוקים: אין סיכוי להידברות עם בריטניה – רק מאבק מתמשך יביא לסיום שלטונה; מאבק כזה יחייב את בריטניה להחזיק כוחות גדולים, יכביד על תקציבה, יעורר ביקורת בדעת הקהל הבריטית ויזרז את סיום המנדט; כך הוכיחה את עצמה דרך זו בתנועות לאומיות אחרות. דוגמה: פריצת כלא עכו (מאי 1947) / תקיפת בתי המלאכה של הרכבת בחיפה (יוני 1946).

שאלה 9

א. הפעילות הדיפלומטית: נציגי היישוב והתנועה הציונית התחלקו לצוותים ופנו לכל אחת מן המדינות שהייתה לה זכות הצבעה, וניסו לשכנע אותה; גיוס מדינאים ואישים ברחבי העולם; הפעלת לחצים כלכליים (למשל על ליבריה); ניצול קשרים אישיים (למשל ניסיון להשפיע על שליט אתיופיה); לחץ של יהודי ארצות הברית על הנשיא טרומן ועל חברי הקונגרס; פגישת חיים ויצמן עם טרומן, שסייעה בגיוס תמיכה (ובהשארת הנגב בשטח המדינה היהודית). יתרון: החלטה בינלאומית המכירה בזכות העם היהודי למדינה בארץ־ישראל / סיום המנדט / שטח הכולל רוב חוף הים, העמקים ומקורות המים בצפון, וגישה לשני ימים / אפשרות להעלות המוני פליטים. חיסרון: ירושלים הופרדה מן המדינה היהודית ונקבעה כאזור בינלאומי / הגליל המערבי לא נכלל / גבולות בעייתיים מבחינה אסטרטגית־צבאית / יישובים יהודיים רבים נכללו בשטח המדינה הערבית.

ב. שיקולים: רצון לזרז את הוצאת בריטניה מאזור המזרח התיכון, על רקע המלחמה הקרה; הנחה שתמיכה במדינה יהודית תאפשר להשיג דריסת רגל באזור (תקווה שהמדינה תהיה פרו־סובייטית); רצון לפלג את הגוש המערבי – חזית משותפת עם ארצות הברית נגד בריטניה; על פי נאום גרומיקו – סבלם של היהודים בשואה מצדיק את הקמת מדינתם. חשיבות: ברית המועצות הפעילה לחץ על המדינות שבהשפעתה והבטיחה את תמיכת הגוש הסובייטי (פרט ליוגוסלביה); לברית המועצות עצמה היו שלושה קולות בהצבעה (ברית המועצות, אוקראינה ובלארוס); התמיכה השפיעה על ארצות הברית, שלא רצתה להשאיר לברית המועצות את החלל שייווצר עם יציאת בריטניה; מפלגות השמאל במדינות שונות לחצו על ממשלותיהן לתמוך.

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 10

א. תנאים שהופרו (מאי 1967): נאצר ריכז כוחות צבאיים, ציוד צבאי ותחמושת בחצי האי סיני, שנקבע בהסדר כאזור חיץ מפורז ("היה חצי האי סיני אזור חַיִץ מפורז"); נאצר דרש מן האו"ם לפנות את כוחותיו מסיני – כוחות שהיו אמורים לפקח על אופיו המפורז ("נוכחות של כוחות או"ם תהיה גורם חיץ"); נאצר סגר את המצרים ומנע שיט חופשי לאילת – פגיעה במחויבות האמריקנית ("להבטחת חופש השַיִט של ישראל במְצָרי אילת"). מדוע הובילה למלחמה: ההפרה לוותה בתעמולה מאיימת של מנהיגי ערב להשמיד את ישראל; ישראל גייסה את המילואים; הניסיונות הדיפלומטיים לסיים את המשבר לא צלחו; לחץ של הצבא ושל דעת הקהל לצאת למלחמה כדי לזכות ביתרון ההפתעה; ישראל החליטה להנחית מכת מנע. גורם נוסף: המאבק על המים (הטיית מקורות הירדן); המתיחות בגבול הסורי; הקמת אש"ף ופעולות הפדאיון; מעורבות ברית המועצות (מידע כוזב על ריכוזי כוחות ישראליים); הסכמי ההגנה בין מצרים לסוריה (נובמבר 1966) ובין מצרים לירדן (מאי 1967).

ב. כלכלה: סוף המיתון שקדם למלחמה וגאות כלכלית; בנייה רחבת היקף; השקעות מחוץ לארץ; תיירות; צמיחת התעשייה הביטחונית. ביטחון: ההתרחבות הטריטוריאלית העניקה לישראל יתרונות טופוגרפיים ואסטרטגיים (עומק אסטרטגי; תצפית מרמת הגולן ומהחרמון בצפון, מהרי יהודה והשומרון על מישור החוף; שימוש בשטחי סיני לאימונים צבאיים; בסיסים לאורך קווי הגבול החדשים); מנגד – חודשים ספורים לאחר המלחמה התחדשה הלחימה לאורך תעלת סואץ (קרב ראס אל־עש ביולי 1967, הטבעת המשחתת "אילת" באוקטובר 1967), ובתגובה להפגזות המצריות ב־1968 נבנה קו ביצורים לאורך התעלה (קו בר־לב); במרץ 1969 הכריזה מצרים על מלחמת ההתשה, שנמשכה עד אוגוסט 1970. חברה: התחיל הוויכוח בחברה הישראלית בנוגע לשטחים שנכבשו ובנוגע לפלסטינים ("ארץ ישראל השלמה" מול פשרה טריטוריאלית); גידול ניכר בהיקף העלייה.

שאלה 11

א. מטרות וביטוין בקטע: (1) לשקם את כבודה של מצרים לאחר התבוסה במלחמת ששת הימים – "להנחיל לאויב אבדות רבות ככל האפשר בכוח אדם בנשק ובציוד"; (2) להשיב לעצמה את השטחים שאיבדה – "לעשות לשחרור האדמה הכבושה בשלבים רצופים"; (3) לשבור את הקיפאון המדיני ולהביא לפתיחת תהליך מדיני – "לשים קץ למבוי הסתום הצבאי הנוכחי", בהתייחס ל"נסיבות של המצב המדיני והאסטרטגי הנוכחי". האם הושגו (כן, ברובן): ההצלחות בתחילת המלחמה (צליחת התעלה, כיבוש קו בר־לב) סייעו לשקם את הגאווה הלאומית; השיחות על הפרדת הכוחות עם תום המלחמה הובילו להסכמי ביניים והיו בסיס למשא ומתן מדיני; נסללה הדרך לביקור סאדאת בירושלים (1977), להסכמי קמפ דייוויד (1978) ולהסכם השלום (1979), שבמסגרתו הוחזר כל סיני למצרים.

ב. כלכלה: נזק עצום לכלכלה – המלחמה תרמה לקיפאון ולאינפלציה במשק הישראלי; חרם הנפט הערבי העלה את מחירי הנפט וגרם לנזקים כלכליים; גידול בפערים החברתיים־כלכליים. חברה: התערערות תחושת הביטחון והאמונה בתפיסת הביטחון; התערערות האמון בהנהגה ובצבא; ועדת אגרנט – הרמטכ"ל וקצינים בכירים נאלצו להתפטר; תנועות מחאה וקריאה להתפטרות הממשלה; שינויים במפה הפוליטית – התפטרות גולדה מאיר (אפריל 1974) וסיום כהונתו של משה דיין כשר הביטחון, והמהפך הפוליטי של 1977; הקמת "גוש אמונים". שתי דוגמאות: (1) כלכלה – עליית מחירי הנפט והוצאות הביטחון העצומות → אינפלציה וקיפאון; (2) חברה – תנועות המחאה ועדת אגרנט → התפטרות ראש הממשלה ושינוי פוליטי (מהפך 1977).

שאלה 12

א. אידאולוגי: התפתחות רעיון הלאומיות וזכות העמים להגדרה עצמית / התנגדות אידאולוגית של שתי מעצמות העל (ארצות הברית וברית המועצות) לקולוניאליזם המסורתי / התנגדות לקולוניאליזם בדעת הקהל בעולם. כלכלי: משבר כלכלי בבריטניה ובצרפת לאחר מלחמת העולם השנייה – החזקת המושבות הפכה לנטל; ירידה ברווחיות המושבות. פוליטי: שינוי ביחסי הכוחות בעולם והשפעת המלחמה הקרה / המאבק של התנועות הלאומיות במושבות / השפעת האו"ם / הקמת הליגה הערבית / השפעת מלחמת העולם השנייה על אזרחי המושבות.

ב. מלחמת העולם השנייה: הידיעות על מצב יהודי אירופה, המאבק למען הבית הלאומי, מגעים עם גורמים יהודיים (חיילים יהודים מארץ־ישראל ושליחים) ופליטים יהודים מאירופה הביאו להתעוררות התודעה הלאומית היהודית; תהליך הדה־קולוניזציה שהואץ בעקבות המלחמה הביא להידרדרות במצב היהודים – אובדן ההגנה של השלטון הקולוניאלי, פרעות (למשל הפרהוד בבגדאד, 1941), חשש מעתידם תחת שלטון מוסלמי עצמאי; חוקים אנטי־יהודיים של משטר וישי ושל איטליה, וכיבוש גרמני בתוניסיה. הקמת המדינה: רוב היהודים קיבלו בהתלהבות את הקמת המדינה – החרפת המתיחות בין מוסלמים ליהודים; פרעות ביהודים במדינות רבות (חלב ועדן 1947, מרוקו 1948), במיוחד במדינות שנלחמו בישראל; ממשלת ישראל נקטה מדיניות של "קיבוץ גלויות" והעלתה קהילות שלמות (מבצע עזרא ונחמיה מעיראק, מבצע "על כנפי נשרים" מתימן).

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

שאלה 13

א. סיבות (שתיים מתוך): הקמת המדינה (פתיחת השערים, חוק השבות); פליטי השואה שחיו במחנות עקורים חיפשו מקלט בישראל; השפעת מרידות, תסיסות אנטי־קומוניסטיות, מצוקה כלכלית ואנטישמיות בארצות מזרח אירופה; יחס עוין והתפרצויות אלימות נגד יהודים בארצות ערב – התעצמות הסכסוך הערבי־ישראלי, היהודים זוהו עם הציונות ועם המעצמות הקולוניאליסטיות. תרומה (שני תחומים מתוך): התיישבות – שינוי פריסת ההתיישבות (לא רק באזור החוף אלא גם בהר ובנגב), עיירות פיתוח, חיזוק ההתיישבות החקלאית, יישובי שרשרת הביטחון; דמוגרפיה – שינוי המצב הדמוגרפי (קרוב למיליון עולים בעשור הראשון); מימוש החזון הציוני – ישראל נעשתה מרכז בחיי העם היהודי; תרבות – פלורליזם ותרבות ישראלית עשירה ומגוונת.

ב. המטרה: לשלב את העולים מן הארצות השונות בחברה ובתרבות שהתגבשו בארץ־ישראל – תרבות שהייתה מבוססת על מורשת היישוב הוותיק: ציונות, חלוציות, אהבת הארץ, שלילת הגולה; לצמצם פערים בין העולים מן הארצות השונות וליצור זהות ישראלית אחידה. קשיים (שניים מתוך): התנתקות מן המסורות ומן התרבות של ארצות המוצא – רגשות תסכול, נחיתות, קיפוח ואפליה; העולים נדרשו לוותר על עולמם התרבותי־רוחני; המעבר מחברה מסורתית, דתית ופטריארכלית לחברה מודרנית חילונית ערער את מבנה המשפחה – ירידת מעמד האב, תלות ההורים בילדים, פער בין דור ההורים לילדיהם; יחס פטרוני ומתנשא של הממסד הקולט כלפי העולים.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history